

รูปแบบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกอบอาชีพ สำหรับโรงเรียนในพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดาร บทเรียนจากโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี

Model of Compulsory Education Management for Career in Highland and Remote Area Schools from the Best Practice School

ศุภโชค ปิยะสันติ¹
Supachoke Piyasant¹

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกอบอาชีพของโรงเรียนในพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดารที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี ทำการศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพโดยการเข้าไปศึกษาภาคสนามเพื่อทำความเข้าใจบริบทของโรงเรียน ใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) จากผู้บริหาร ครู และคณะกรรมการสถานศึกษา ประกอบการสังเกต (Observation) และการศึกษาเอกสารจากโรงเรียนในพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดารที่ได้รับคัดเลือกให้เป็นโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีจาก สพฐ. จำนวน 5 โรงเรียน ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล (Valid and Reliable) โดยใช้การตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) และใช้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปโดยการจำแนกชนิดของข้อมูล (Typological Analysis) และวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytical Induction)

ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกอบอาชีพของโรงเรียนในพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดารที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี มีแนวคิดและหลักการจัดการศึกษาเพื่อการประกอบอาชีพ คือ เป็นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ สามารถประกอบอาชีพในท้องถิ่นโดยไม่ทิ้งถิ่นฐานที่อยู่พึ่งตนเองได้ และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ใช้โรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนาโดยมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ดีต่องานอาชีพ สร้างโอกาสการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีประสบการณ์สามารถนำไปปฏิบัติหรือประกอบอาชีพได้อย่างเหมาะสม โดยมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อการประกอบอาชีพ 3 ส่วน ได้แก่ ปัจจัยด้านศักยภาพของพื้นที่ ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมและเครือข่ายพัฒนาการศึกษา และปัจจัยด้านกระบวนการของสถานศึกษา ซึ่งดำเนินการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานของการพัฒนาที่ประกอบด้วยการบริหารจัดการทรัพยากรและแหล่งเรียนรู้ การพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน และการนิเทศช่วยเหลือ

คำสำคัญ: รูปแบบการจัดการศึกษา, การศึกษาเพื่อการประกอบอาชีพ, โรงเรียนในพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดาร

¹ นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิจัยและพัฒนาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

¹ Doctoral Student, Educational Research and Development, Faculty of Education, Chiang Mai University

^{*} Corresponding author. Tel. 084-1518181 E-mail: spiyasant@yahoo.com

Abstract

This research aimed to study the model of compulsory education management for career in highland and remote area schools from the best practice school. It was conducted by using a qualitative research methodology to understand the school context by using non-structured interview and in-depth interview from the administrators, teachers and school board, including observation and studying the documents from 5 best practice schools in highland and remote area. The Validity and Reliability of the data was checked by using triangulation and it was analyzed by using Typological Analysis and Analytical Induction.

The results showed that the model of compulsory education management for career in highland and remote area schools from the best practice school had the concepts and principles for the career in order to develop the learners to be perfect human and work in their community without leaving their hometown. Besides, they could rely on themselves and live happily by using the school as a base to develop with the participation of all sectors to support the learners to have knowledge, skills and good attitude towards their career. This would also support the learners to have opportunity for experiences in finding suitable careers. The factors concerning the educational management for career were factor of area potential, factor of participation and educational development network, and factor of the educational institution process by using the school as the base of the development consisting of resource management and learning resources, curriculum development and supervisory assistance.

Keywords: Model of Education Management, Education for Career in Highland and Remote Area Schools from the Best Practice School

ความสำคัญของปัญหา

“การเรียนรู้ คือ ชุมทรัพย์ในกายตน” (Learning: The Treasure Within) เป็นอุดมการณ์ของการจัดการศึกษาที่องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO, 2011) ได้ประกาศให้เป็นแนวทางของการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 แก่ทุกประเทศสมาชิก การเรียนรู้เท่านั้นที่จะสร้างคุณภาพชีวิตและความมั่งคั่งในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ ที่มีความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีอย่างรวดเร็วและส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพต่างๆ สังคมจึงจำเป็นต้องมี “Knowledge-Workers” คือผู้ใช้ความรู้เพื่อการทำงาน มิใช่ใช้แรงงานเพื่อทำงานเหมือนสมัยก่อน ฉะนั้นความรู้คือสมบัติอันล้ำค่าและจะต้องแสวงหาตลอดชีวิต (วิชัย ตันศิริ, 2550: 289) UNESCO ยังได้เสนอเป้าหมายของการจัดการศึกษาไว้ 4 ประการ (Four Pillars of Education) คือ (1) Learning to Know หมายถึง การจัดการศึกษาจะต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้เพื่อให้เกิดความเข้าใจแจ่มแจ้งมากกว่าการจดจำเนื้อหาเพียงอย่างเดียว แต่ต้องสามารถนำความรู้ประสบการณ์จากการเรียนรู้ไปพัฒนาทักษะอาชีพ (Occupation Skills) ทั้งในปัจจุบันและอนาคตได้ (2) Learning to Do หมายถึง การจัดการศึกษาจะต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักประยุกต์ใช้หลักทางวิชาการมาสู่ภาคปฏิบัติ หรือการเรียนรู้จากภาคปฏิบัติ ต้องส่งเสริมให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างโลกของการงานอาชีพ

และโลกของตำราหนังสือ (3) Learning to Live Together หมายถึง การจัดการศึกษาจะต้องถูกนำมาเป็นเครื่องมือในการขัดเกลาให้ประชากรโลกทุกชาติพันธุ์ ทุกวัฒนธรรม ทุกชนชั้น ยอมรับในศักดิ์ศรีและความแตกต่างของกันและกัน สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข (4) Learning to Be หมายถึง การจัดการศึกษาจะต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งทางร่างกาย สติปัญญา ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี รู้จักที่จะสัมพันธ์กับคนอื่น และเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

เป้าหมายและอุดมการณ์ดังกล่าวสอดคล้องกับทิศทางการจัดการศึกษาของประเทศไทย โดยปรากฏในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ระบุว่า “การศึกษาหมายถึง กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคมการเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต” โดยมีหลักการจัดการศึกษาว่าต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เช่นเดียวกับแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2545-2559) ที่กำหนดนโยบายโดยยึด “คน” เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาอย่างรอบด้านและสมดุล (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552: 1)

แม้ว่าหน่วยงานทางการศึกษาทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติจะได้ดำเนินการปฏิรูปการศึกษาภายใต้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติและแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2545-2559) แต่ในภาพรวมยังพบว่า การจัดการศึกษาของไทยยังตัดขาดจากชีวิตจริงและชุมชน เน้นทฤษฎีการท่องจำ การเลียนแบบ และยังขาดความรู้ทักษะที่จะไปปฏิบัติงานได้จริง ซึ่งสอดคล้องกับประเวศ วะสี (2555) ที่ได้กล่าวถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาที่เชื่อมโยงกับการทำงานและการปฏิบัติจริงว่า สิ่งสำคัญที่ทำให้การศึกษาและชีวิตหลอมรวมเป็นเรื่องเดียวกันได้ คือ การเรียนรู้จากประสบการณ์และการเรียนรู้สัมผัส เพราะการเรียนรู้ในเรื่องของสัมผัส และการเรียนรู้จากประสบการณ์จะช่วยสอนหลายอย่างที่ไม่ได้อยู่ในตำรา และจะช่วยลดปัญหาการว่างงานที่จะเกิดขึ้นได้ การจัดการศึกษาเพื่ออาชีพจึงถือเป็นนิยามใหม่ของคุณภาพการศึกษา โดยจะต้องมองการศึกษาออกไปให้ไกลกว่าการศึกษาในโรงเรียน โดยวัดจากผู้ที่จบการศึกษาแล้วมีงานทำ และสอดคล้องกับสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ที่ระบุว่าต้องให้ผู้จบการศึกษามีที่ยืนหรือมีงานทำ ไม่ใช่มุ่งเข้าสู่มหาวิทยาลัยอย่างเดียว เพราะฉะนั้นอนาคตเด็กไทยจะต้องปรับเปลี่ยน ต้องส่งเสริมให้เด็กได้คิดนอกกรอบ เพื่อให้เห็นช่องทางอาชีพที่หลากหลายและต้องส่งเสริมให้นักเรียนเป็นผู้ประกอบการเอง (ชินภัทร ภูมิรัตน, 2554)

อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาปัญหาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกอบอาชีพของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2554: 14-21) พบปัญหาว่า ผู้บริหารและคณะครูยังขาดความเข้าใจในแนวคิดของการจัดการศึกษาเพื่ออาชีพที่ชัดเจน โรงเรียนจึงยังมุ่งสร้างความเข้มแข็งทางวิชาการเพื่อรองรับการประเมินจากภาครัฐที่เน้นการประเมินจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นหลัก ดังนั้นลักษณะการจัดการศึกษาจึงเป็นไปเพื่อการเรียนต่อ ส่งผลให้ทำให้การจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนด้านอาชีพลดน้อยลงไป ประกอบกับค่านิยมของผู้ปกครองที่มุ่งเน้นเฉพาะความสำเร็จเชิงวิชาการ ทำให้ผู้เรียนขาดโอกาสในการเรียนรู้ด้านอาชีพซึ่งเป็นสถานการณ์จริงที่จะช่วยให้ตัดสินใจ ได้รับความชอบความถนัดของตน นอกจากนี้ยังขาดความร่วมมือเชื่อมโยงและสร้างเครือข่ายระหว่างสถานศึกษากับแหล่งเรียนรู้ด้านอาชีพในท้องถิ่น และโรงเรียนที่สอนด้านอาชีพยังขาดการสนับสนุนด้านงบประมาณและทรัพยากรอย่างเพียงพอ จึงพบว่าในปีการศึกษา 2553 สัดส่วนของผู้เรียนสายสามัญต่อสายอาชีพของประเทศไทยเท่ากับ 64:36 ซึ่งยังไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ ผลการวิจัยยังเสนอแนะว่า กระทรวงศึกษาธิการควรกำหนดให้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกอบอาชีพเป็นวาระ

แห่งชาติ และขับเคลื่อนด้วยการมีส่วนร่วมขององค์กรทุกภาคส่วน ทั้งนี้เพื่อสร้างโอกาสและคุณภาพของการจัดการศึกษา ให้นักเรียนทุกคนได้รับการฝึกปฏิบัติจริง มีนิสัยใฝ่เรียนรู้และใฝ่ทำงานเพื่อส่วนรวม พร้อมทั้งจะประกอบอาชีพสุจริตอย่างสร้างสรรค์ เพื่อตอบสนองความต้องการด้านแรงงานของประเทศและภูมิภาคให้เป็นไปตามแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2552-2559) และนโยบายหลักเพื่อขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 2 (พ.ศ. 2554-2561) ซึ่งกำหนดเป้าหมายเพิ่มสัดส่วนผู้เรียนมัธยมศึกษาตอนปลายสายอาชีพศึกษาต่อสายสามัญเป็น 60:40 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2555: ข.)

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โรงเรียนที่อยู่ในพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดาร ซึ่งประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวเขาเผ่าต่างๆ ที่มีวัฒนธรรมความเชื่อและความหลากหลายของเผ่าพันธุ์ (Multi-culture) ตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนตามที่ราบเชิงเขาหรือหุบเขาที่มีการคมนาคมยากลำบาก บนพื้นที่ภูเขาสูงแนวตะเข็บชายแดนภาคเหนือและภาคตะวันตกครอบคลุม 53 เขตพื้นที่การศึกษา จำนวน 1,434 โรงเรียน ซึ่งพบปัญหาการจัดการศึกษาหลายประการ (สพฐ., 2553: 2-3) ได้แก่ (1) ประชากรในพื้นที่ดังกล่าวตกหล่นไม่ได้เข้าเรียนถึงร้อยละ 38 ของประชากรวัยเรียนที่ตกหล่นไม่ได้เข้าเรียนทั่วประเทศ (2) เด็กที่เข้าเรียนแล้วออกกลางคันด้วยสภาพปัญหาต่างๆ คิดเป็นร้อยละ 15 ของเด็กที่ออกกลางคันทั่วประเทศ และ (3) เด็กนักเรียนที่เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นไม่เข้าเรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย คิดเป็นร้อยละ 48.85 สาเหตุเนื่องจากนักเรียนส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ผู้ปกครองให้ความสำคัญกับการหาเลี้ยงชีพมากกว่าการส่งเสริมให้บุตรหลานได้รับการศึกษา เมื่ออายุถึงวัยที่สามารถทำงานได้จึงต้องออกจากโรงเรียนเพื่อไปช่วยเหลือทำงานของครอบครัว เช่น ช่วยเลี้ยงสัตว์ ทำสวนทำไร่ หรือไปรับจ้างตามสถานประกอบการเพื่อหารายได้มาช่วยเหลือครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับขวัญชัยวันบัวแดง (2550) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องพัฒนาการจัดการศึกษาของรัฐในชุมชนชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง และพบว่ารัฐมีข้อจำกัดในการจัดการศึกษาที่สำคัญ ได้แก่ เรื่องค่าใช้จ่ายในการศึกษาที่สูงขึ้น เรื่องวิธีคิดและหลักสูตรการศึกษาที่ไม่เหมาะสม และเรื่องคุณภาพและวิธีการจัดการเรียนการสอนที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น และยังพบว่าการจัดการศึกษาปัจจุบันยังไม่คำนึงถึงความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์เท่าที่ควร แต่เป็นการจัดการศึกษาเช่นเดียวกับสถานศึกษาชั้นพื้นฐานทั่วไป (สันติ บุรณะชาติ, 2552: 282-306)

กระทรวงศึกษาธิการจึงได้กำหนดนโยบายให้เน้นการจัดการศึกษาที่เชื่อมโยงกับอาชีพ โดยให้มีการปรับหลักสูตรการเรียนการสอนและสัดส่วนของเวลาเรียน เพื่อให้นักเรียนได้เรียนภาคปฏิบัติเกี่ยวกับวิชาชีพเพิ่มมากขึ้น มุ่งให้นักเรียนมีเจตคติเกี่ยวกับวิชาชีพ ซึ่งจะเริ่มส่งเสริมตั้งแต่ระดับประถมศึกษาไปจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ทั้งนี้ ความเข้มข้นของการส่งเสริมนั้นจะมีความเข้มข้นมากที่สุดในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายโดยจะส่งเสริมทุกแห่งทั่วประเทศ (ทีมข่าวการศึกษา, 2554) จากนโยบายดังกล่าวได้มีโรงเรียนในพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดารหลายแห่งได้นำไปสู่การปฏิบัติจนประสบผลสำเร็จเป็นที่น่าพอใจ ผู้เรียนได้รับการพัฒนาทักษะการประกอบอาชีพและโรงเรียนได้รับการยอมรับว่าเป็นสถานศึกษาที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีและเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ของโรงเรียนอื่นๆ มากมาย จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาชั้นพื้นฐานเพื่อการประกอบอาชีพของโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีเพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษาให้แก่โรงเรียนในพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดารต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกอบอาชีพของโรงเรียนในพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดารที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพโดยการเข้าไปศึกษาภาคสนามเพื่อทำความเข้าใจบริบทของโรงเรียน โดยใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) จากผู้บริหาร ครู และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานประกอบกับการสังเกต (Observation) และการศึกษาเอกสารจากโรงเรียนในพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดารที่ได้รับคัดเลือกให้เป็นโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีจาก สพฐ. จำนวน 5 โรงเรียนได้แก่ (1) โรงเรียนอุดมสิทธิศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่มัธยมศึกษา 8 อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งมีความโดดเด่นในการจัดการศึกษาด้านอาชีพ คือ การนำศิลปวัฒนธรรมชุมชนและภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยพัฒนาผลิตภัณฑ์งานทอผ้าพื้นเมือง งานจักสาน การทำไม้กวาดดอกหญ้า การบริการและการโรงแรม มาเป็นรายวิชาเพิ่มเติมเพื่อส่งเสริมอาชีพแก่นักเรียน (2) โรงเรียนบ้านห้วยไร่สามัคคี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3 อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย มีความโดดเด่นในการจัดการศึกษาด้านอาชีพ คือ การนำศักยภาพของพื้นที่และอาชีพในชุมชนมาส่งเสริมอาชีพแก่นักเรียน โดยจัดเป็นรายวิชาเพิ่มเติมในหลักสูตรของโรงเรียน จัดการเรียนการสอนในลักษณะแผนการเรียนตลอดแนวในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้แก่ แผนการเรียนเกษตรกรรม แผนการเรียนคหกรรม แผนการเรียนช่างอุตสาหกรรม และแผนการเรียนคอมพิวเตอร์ธุรกิจจีน (3) โรงเรียนบ้านเมืองกีด สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 2 อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ โรงเรียนมีความโดดเด่นในการจัดการศึกษาด้านอาชีพ คือ การใช้ศักยภาพของพื้นที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว และนำอาชีพในชุมชนมาส่งเสริมแก่นักเรียนโดยจัดเป็นรายวิชาเพิ่มเติมในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตามโครงสร้างหลักสูตรของโรงเรียน ได้แก่ รายวิชาจักสาน วิชาขนาดแผนไทย มัคคุเทศก์น้อย และยังมีกิจกรรมชุมนุมตามความสนใจที่ส่งเสริมการมีรายได้ระหว่างเรียนอีกด้วย (4) โรงเรียนบ้านเมืองกาญจน์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 4 อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย โรงเรียนมีความโดดเด่นในการจัดการศึกษาด้านอาชีพ คือ การนำสาหร่ายแม่น้ำโขงซึ่งเป็นทรัพยากรในพื้นที่มาส่งเสริมอาชีพแก่นักเรียน โดยจัดเป็นรายวิชาเพิ่มเติมในหลักสูตร คือ วิชาผลิตภัณฑ์สาหร่ายแม่น้ำโขง (5) โรงเรียนบ้านน้ำพุร้อน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาน่าน เขต 2 อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน เป็นโรงเรียนที่มีความโดดเด่นในการจัดการศึกษาด้านอาชีพ คือ การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาส่งเสริมอาชีพแก่นักเรียน โดยจัดเป็นรายวิชาเพิ่มเติมในหลักสูตร คือ วิชาก่อสร้าง งานไม้ งานปูน ผ้าปัก อาหาร จักสาน และจัดกิจกรรมชุมนุมด้านอาชีพให้นักเรียน ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล (Valid and Reliable) โดยใช้การตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) และใช้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปโดยการจำแนกชนิดของข้อมูล (Typological Analysis) และวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytical Induction)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกอบอาชีพของโรงเรียนในพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดารที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีมีองค์ประกอบและสาระสำคัญ ดังนี้

1. แนวคิด และหลักการจัดการศึกษาเพื่อการประกอบอาชีพ

พบว่าโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีกล่าวถึงแนวคิดและหลักการจัดการศึกษาเพื่อการประกอบอาชีพว่าเป็นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งความรู้ ทักษะ และเจตคติ ผู้เรียนสามารถพึ่งตนเองได้ และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข สามารถประกอบอาชีพในท้องถิ่นโดยไม่ทิ้งถิ่นฐานที่อยู่โรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนาโดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน มุ่งสอนอาชีพที่สอดคล้องกับบริบทและศักยภาพของพื้นที่เพื่อตอบสนองความต้องการที่แตกต่างกันของผู้เรียนและเน้นการลงมือฝึกทักษะอาชีพแบบปฏิบัติจริง

2. จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาเพื่อการประกอบอาชีพ

โรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีกล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาเพื่อการประกอบอาชีพของโรงเรียนโดยสรุปได้ดังนี้

2.1 เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะในงานอาชีพ มีประสบการณ์ สามารถนำไปปฏิบัติหรือประกอบอาชีพได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดาร

2.2 เพื่อสร้างเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพแก่ผู้เรียนและมองเห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ และเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อในระดับสูง

2.3 เพื่อสร้างโอกาสการเรียนรู้ด้านวิชาชีพแก่ผู้เรียนในพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดารได้ค้นหาความถนัดและความสนใจ ตลอดจนพัฒนาศักยภาพของตนเอง

3. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อการประกอบอาชีพ

ผลการศึกษาและวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อการประกอบอาชีพจากโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี พบว่าประกอบด้วยปัจจัย 3 ส่วน ได้แก่

3.1 ปัจจัยด้านศักยภาพของพื้นที่ กล่าวคือ การจัดการศึกษาเพื่อการประกอบอาชีพที่เหมาะสมต้องคำนึงถึงต้นทุนด้านศักยภาพของชุมชนทั้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิอากาศ ภูมิประเทศ ศักยภาพด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และศักยภาพด้านทรัพยากรมนุษย์ เพื่อใช้เป็นตัวกำหนดเนื้อหาและสนับสนุนกระบวนการจัดการเรียนรู้อตามความต้องการของชุมชน ซึ่งจะส่งผลต่อประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนทั้งด้านองค์ความรู้ วัสดุอุปกรณ์ และวิทยาการหรือปราชญ์ชาวบ้านที่มีในท้องถิ่น ซึ่งจะส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนที่มีความแตกต่างตามบริบทของพื้นที่

3.2 ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมและเครือข่ายพัฒนาการศึกษา ทั้งชุมชน ผู้ปกครอง ความร่วมมือจากหน่วยงาน ผู้ประกอบการในพื้นที่ ความช่วยเหลือจากมูลนิธิ องค์กรเอกชน และความร่วมมือของบุคลากรในโรงเรียน เช่น เป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับนักเรียน ช่วยเป็นวิทยากรให้ความรู้ ร่วมกันจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ตลอดจนเสนอแนะแนวทางการจัดการเรียนการสอน ร่วมสร้างเครือข่ายและการประสานหน่วยงานต่างๆ ในการระดมทรัพยากร เพื่อให้ความช่วยเหลือนักเรียน ครู และโรงเรียน

3.3 ปัจจัยด้านกระบวนการของสถานศึกษาซึ่งดำเนินการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานของการพัฒนาและมีกระบวนการสำคัญดังนี้

3.3.1 การบริหารจัดการทรัพยากรและแหล่งเรียนรู้ เป็นการดำเนินงานตั้งแต่การกำหนดนโยบายของโรงเรียนซึ่งจะช่วยผลักดันขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนาการเรียนการสอนเพื่อการประกอบอาชีพที่ชัดเจน การส่งเสริมพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจและเจตคติที่ดีและมีทักษะในการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นอาชีพ

มีการพัฒนาและสร้างความพร้อมด้านแหล่งเรียนรู้ โดยระดมทรัพยากรเพื่อการบริหาร ระดมภูมิปัญญาท้องถิ่น และเชื่อมโยงองค์กรภายนอก

3.3.2 การพัฒนาหลักสูตรโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีจะพัฒนาหลักสูตรและสร้างรายวิชาใหม่ โดยเชื่อมโยงองค์ความรู้ด้านอาชีพจากชุมชน เพื่อกำหนดเนื้อหาของบางวิชาและเลือกเปิดแผนการเรียน ที่สอดคล้องกับความต้องการและแบบแผนการผลิตของชุมชน ทั้งในลักษณะที่ปรากฏตามโครงสร้างหลักสูตร ในรายวิชาพื้นฐาน รายวิชาเพิ่มเติม หรือกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

3.3.3 การจัดการเรียนการสอน ซึ่งพบว่า มี 3 ลักษณะ ดังนี้

ลักษณะที่ 1 การจัดการเรียนการสอนโดยโรงเรียนจัดการเรียนรู้ภายใต้ความพร้อมของตนเอง ทั้งด้านบุคลากร วัสดุครุภัณฑ์ และแหล่งเรียนรู้

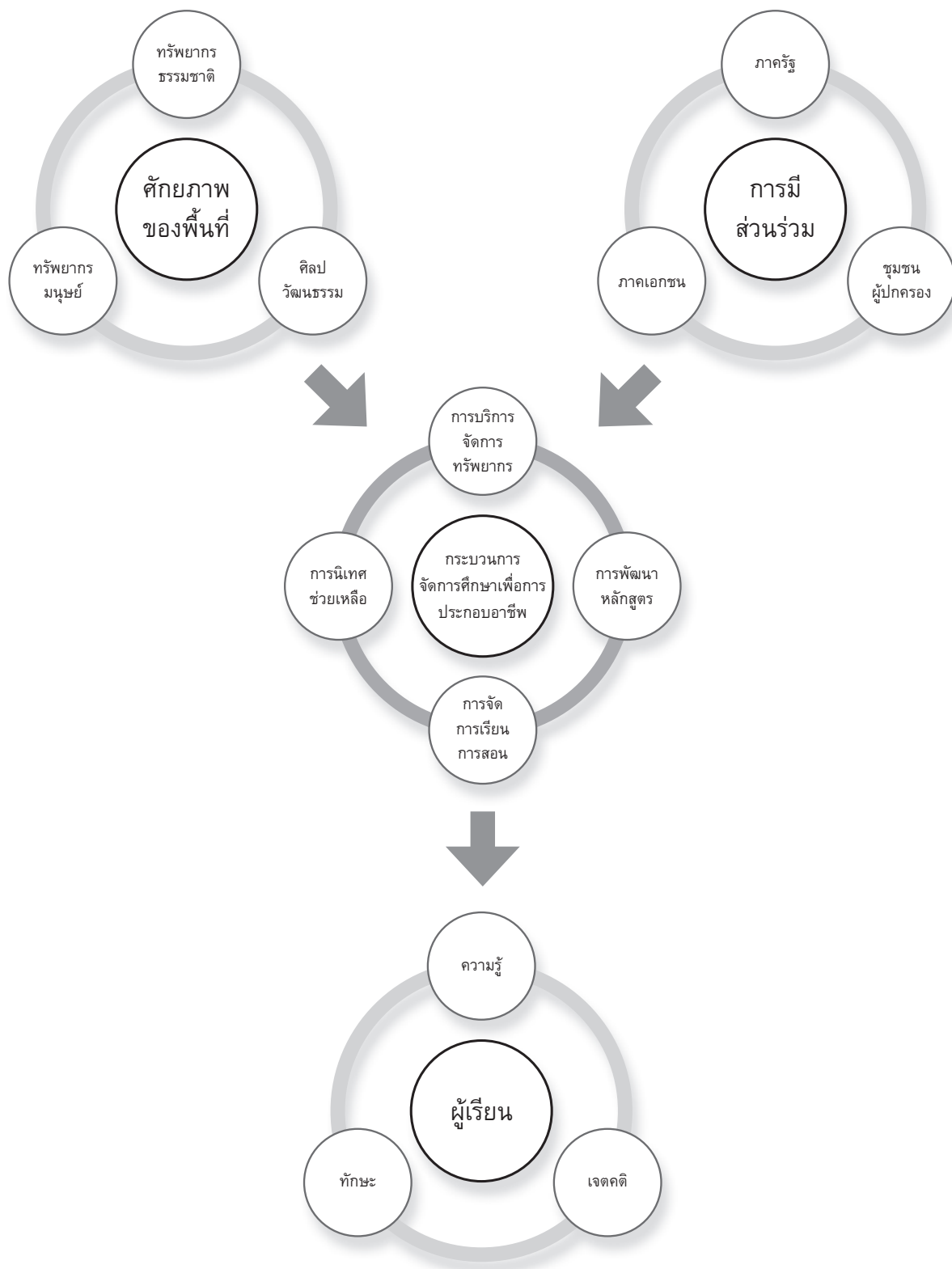
ลักษณะที่ 2 การจัดการเรียนการสอนโดยร่วมกับวิทยากรบุคคลภายนอกหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น สถานประกอบการ สถาบันการศึกษา หน่วยงานของรัฐและเอกชนที่มีความพร้อมด้านบุคลากร วัสดุครุภัณฑ์ และแหล่งเรียนรู้

ลักษณะที่ 3 การจัดการเรียนการสอนนอกโครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษา เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนที่มีความสนใจ ความถนัด ได้เรียนรู้เพื่อเพิ่มทักษะด้านอาชีพโดยใช้นอกเวลาเรียน เช่น ฝึกอาชีพพร้อมกับครอบครัว ชุมชน

ทั้งนี้การจัดการเรียนการสอนต้องเน้นการลงมือปฏิบัติจริง ทั้งทักษะการทำงาน และการประกอบการเพื่อให้ผู้เรียนสามารถประกอบอาชีพรวมทั้งการมีรายได้ระหว่างเรียน ซึ่งครูจะต้องช่วยให้ผู้เรียนได้เห็นความเชื่อมโยงของความรู้จากโรงเรียนกับชีวิตจริง

3.3.4 การนิเทศช่วยเหลือ เป็นการช่วยเหลือครูให้สามารถจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ ตั้งแต่การพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอนและการสร้างเครือข่ายแห่งการเรียนรู้ รวมทั้งการสร้าง ความเข้าใจ การให้ขวัญกำลังใจ และจูงใจผู้รับการนิเทศ เห็นประโยชน์ เต็มใจ พร้อมดำเนินการอย่างเต็มศักยภาพ

ซึ่งแต่ละส่วนมีความสัมพันธ์กัน แสดงตามแผนภาพ

แผนภาพที่ 1 รูปแบบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกอบอาชีพสำหรับโรงเรียน
ในพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดาร

4. ยุทธศาสตร์ที่ใช้ในการจัดการศึกษาเพื่อการประกอบอาชีพ

ผลการวิเคราะห์เพื่อสรุปประเด็นยุทธศาสตร์ที่ใช้ในการจัดการศึกษาเพื่อการประกอบอาชีพของโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี พบว่าโรงเรียนเหล่านี้ใช้ยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนเพื่อจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ 3 ด้าน ดังนี้

4.1 ยุทธศาสตร์การใช้ชุมชนในพื้นที่และโรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนา ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนในพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดาร มีเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ที่ชัดเจนทั้งด้านประเพณีวัฒนธรรม มืองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ มีจุดแข็งด้านทรัพยากรธรรมชาติ สามารถนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี การใช้ทรัพยากรมนุษย์ และจุดแข็งด้านศิลปวัฒนธรรมจึงเป็นยุทธศาสตร์ที่มีความสำคัญในการจัดการศึกษาเพื่อการประกอบอาชีพ

4.2 ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมและเครือข่ายจัดการศึกษาเพื่อการประกอบอาชีพ ความร่วมมือและการสนับสนุนจากชุมชนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และผู้ประกอบการ เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยเกื้อหนุนให้การเรียนการสอนวิชาชีพประสบความสำเร็จ ช่วยให้โรงเรียนสามารถแก้ปัญหาการขาดแคลนวัสดุ อุปกรณ์ บุคลากร และข้อจำกัดของโรงเรียนได้ การเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการศึกษา จึงถือเป็นยุทธศาสตร์สำคัญและช่วยให้เกิดความเข้าใจในการปฏิบัติงาน เกิดการยอมรับ ลดช่องว่างของระบบการสื่อสารและขจัดปัญหาความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นได้

4.3 ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้วยกระบวนการวิเคราะห์สถานภาพของสถานศึกษา (SWOT Analysis) ร่วมกับการดำเนินงานด้วยวงจรคุณภาพคุณภาพ คือ การวางแผนปฏิบัติงาน (Plan) การปฏิบัติตามแผน (Do) การตรวจสอบติดตามผล (Check) และการปรับปรุงพัฒนา (Act) โดยการดำเนินการพัฒนาภายใต้กระบวนการที่สำคัญ ได้แก่ การบริหารจัดการทรัพยากรและแหล่งเรียนรู้ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การจัดการเรียนการสอน และการนิเทศติดตามช่วยเหลือ เพื่อให้การดำเนินงานมีกลไกที่ชัดเจนและยั่งยืน

5. วิธีดำเนินการจัดการศึกษาเพื่อการประกอบอาชีพ

โรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี กล่าวถึงวิธีดำเนินการจัดการศึกษาเพื่อการประกอบอาชีพ โดยเริ่มจากศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาของโรงเรียน วิเคราะห์หาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) รวมทั้งสำรวจความสนใจของนักเรียน จากนั้นกำหนดทิศทางและจุดเน้นด้านการสอนอาชีพของโรงเรียน ก่อนจะวางแผนเรื่องทรัพยากร ทั้งบุคลากร แหล่งเรียนรู้งบประมาณ หลักสูตรสถานศึกษา จากนั้นดำเนินการลงมือพัฒนาและจัดการเรียนการสอน โดยเน้นการลงมือปฏิบัติจริง ใช้การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายสถานประกอบการ หรือทำลักษณะค่ายวิชาชีพ โดยส่งเสริมให้เกิดรายได้ระหว่างเรียน มีการนิเทศติดตามทั้งด้านการเรียนการสอนและผลที่เกิดขึ้นอยู่เสมอด้วยวิธีต่างๆ เช่น ติดตามในที่ประชุม การนำเสนอผลงาน มีการสรุปผลการทำงานเป็นระยะเพื่อปรับปรุงพัฒนา ซึ่งสามารถแสดงได้ดังแผนภาพที่ 2

แผนภาพที่ 2 แสดงกรอบแนวคิด วิธีการจัดศึกษาเพื่อการประกอบอาชีพสำหรับโรงเรียนในพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดาร

6. แนวทางในการติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาเพื่อการประกอบอาชีพ

โรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี 5 โรงเรียน กล่าวถึงแนวทางในการติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาเพื่อการประกอบอาชีพว่า ควรประเมินผลให้ครอบคลุมทุกมิติและทุกองค์ประกอบ โดยใช้การประเมินแบบมีส่วนร่วม เน้นเป้าหมายความสำเร็จคือคุณภาพผู้เรียน ทั้งด้านความรู้ทักษะอาชีพ และเจตคติต่ออาชีพ โดยใช้เครื่องมือทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ กับครูและบุคลากร และความพึงพอใจของผู้ปกครอง

สรุป และอภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกอบอาชีพของโรงเรียนในพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดารที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี มีแนวคิดและหลักการมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งความรู้ ทักษะ และเจตคติ สามารถพึ่งตนเองได้และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข สามารถประกอบอาชีพสอดคล้องกับบริบทและศักยภาพของพื้นที่ในท้องถิ่นโดยไม่ทิ้งถิ่นฐานที่อยู่ ใช้โรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนาโดยมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนและตอบสนองความต้องการที่แตกต่างกันของผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดขององค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO, 2011) ที่เสนอเป้าหมายของการจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษาจะต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ ประสบการณ์จากการเรียนรู้ไปพัฒนาทักษะอาชีพ (Occupation Skills) ทั้งในปัจจุบันและอนาคตได้ โดยส่งเสริมให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างโลกของการงานอาชีพและโลกของตำราหนังสือ การจัดการศึกษาจะต้องถูกนำมาเป็นเครื่องมือในการขัดเกลาให้ประชากรโลกทุกชาติพันธุ์ ทุกวัฒนธรรม ทุกชนชั้น ยอมรับในศักดิ์ศรีและความแตกต่างของกันและกัน สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และจะต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งทางร่างกาย สติปัญญา ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี รู้จักที่จะสัมพันธ์กับคนอื่น และเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม เช่นเดียวกับบอมเรต ศิลาล่อน (2552, อ้างใน สพฐ., 2554: 2) สุนน อมรวิวัฒน์ (2555) และประเวศ วะสี (2555) ที่กล่าวว่า ต้องให้เด็กพบว่าตนเองถนัดวิชาการศึกษาหรือวิชาชีพแล้วพัฒนาต่อยอดให้เด็กเลือก ให้เรียน ให้ทำในสิ่งที่ถนัดและควรฝึกให้จริงจัง โดยรูปแบบมีองค์ประกอบสำคัญ 3 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) องค์ประกอบด้านศักยภาพของพื้นที่ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของสำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 2 (2554: 12-14) คณะทำงานยกร่างแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการศึกษาสำหรับโรงเรียนในพื้นที่สูงและชายแดน (สพฐ., 2555) และโครงการวิจัยแนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกอบอาชีพ (สพฐ., 2554: 12-21) ที่พบว่าชุมชนในพื้นที่สูงและชายแดน มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์และมีความเข้มแข็ง มีแหล่งเรียนรู้ทรัพยากรทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ สามารถนำมาใช้ในการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี (2) องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมและเครือข่ายพัฒนาการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับนงราม เศรษฐพานิช และคณะ (2533) และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2555: 11-19) ที่พบว่าปัจจัยเงื่อนไขหนึ่งที่มีส่วนเกื้อหนุนต่อการจัดการศึกษาสำหรับนักเรียนในพื้นที่สูงและชายแดนด้านการสอนด้านวิชาชีพในโรงเรียนให้ประสบความสำเร็จ คือความร่วมมือและการสนับสนุนจากชุมชน เช่นเดียวกับสุพจน์ ประไพเพชร (2551) ที่พบว่าเงื่อนไขความสำเร็จของการบริหารที่มีประสิทธิผลในโรงเรียนชาวไทยภูเขา ซึ่งพบว่าคือเงื่อนไขที่เกิดจากความร่วมมือของชุมชน (3) องค์ประกอบด้านกระบวนการของสถานศึกษา ซึ่งได้แก่ การบริหารจัดการทรัพยากรและแหล่งเรียนรู้ การพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอนและการนิเทศช่วยเหลือ ซึ่งสอดคล้องกับสิริพันธ์ สุวรรณมรรคา ขญาพิมพ์ อูสาโห และปราวณียา สุวรรณณัฐโชติ (2554) ที่ได้เสนอแนะแนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกอบอาชีพว่า ในมิติของการบริหารที่มีนโยบายจากหน่วยงาน

ที่เกี่ยวข้องและนโยบายของโรงเรียน จะช่วยผลักดันขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนาการเรียนการสอนเพื่อการประกอบอาชีพที่ชัดเจน ผู้บริหาร คณะครู ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา และชุมชนที่มีวิสัยทัศน์ให้ความสำคัญกับการสร้างทักษะอาชีพ มีความมุ่งมั่น จริงจัง ช่วยให้การจัดการศึกษาเพื่อการประกอบอาชีพประสบผลสำเร็จ ผู้บริหารที่มีการบริหารจัดการตามนโยบาย มีการพัฒนาและสร้างความพร้อมด้านแหล่งเรียนรู้ โดยระดมทรัพยากรเพื่อการบริหาร ระดมภูมิปัญญาท้องถิ่น และเชื่อมโยงองค์กรภายนอกเป็นปัจจัยที่ช่วยในการจัดการศึกษาเพื่อการประกอบอาชีพประสบผลสำเร็จ ขณะเดียวกันโรงเรียนต้องมีความชัดเจนและเข้าใจอย่างถ่องแท้ถึงแนวคิดและหลักการจัดการศึกษาเพื่อการประกอบอาชีพ และจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนที่ช่วยให้ผู้ปกครองได้มีส่วนร่วมในการสนับสนุนการเรียนการสอนดังกล่าว เช่นเดียวกับผลการศึกษาของคณะทำงานยกร่างแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการศึกษาสำหรับโรงเรียนในพื้นที่ภูเขาสูงและทุรกันดาร (สพฐ., 2555) สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 2 (2554: 12-14) และโครงการวิจัยแนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกอบอาชีพ (สพฐ., 2554: 12-21) ที่พบว่าโรงเรียนที่ได้มีการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาที่มีความสอดคล้องกับลักษณะของท้องถิ่นเห็นได้ชัดเจน มีการบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดเกษตรทฤษฎีใหม่มาใช้โดยเน้นการประกอบอาชีพและบูรณาการทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ช่วยทำให้การจัดการศึกษาเพื่อการประกอบอาชีพมีความชัดเจนเป็นองค์รวมมากขึ้น ข้อค้นพบยังสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาหลักสูตรเพื่อส่งเสริมอาชีพของกระทรวงศึกษาธิการ (2551: 1-35) ที่เสนอให้โรงเรียนพัฒนาเพิ่มเติมให้สอดคล้องเหมาะสมกับจุดเน้นของสถานศึกษา ความสนใจ ความต้องการและความถนัดของผู้เรียน ซึ่งสามารถดำเนินการได้ทั้งแบบจัดในรายวิชาพื้นฐาน จัดในรายวิชาเพิ่มเติม และจัดในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เช่นเดียวกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2553: 11-26) ที่ได้เสนอแนวทางการจัดการเรียนการสอนเพื่อการประกอบอาชีพสำหรับสถานศึกษาว่าการเรียนการสอนที่เน้นการลงมือปฏิบัติจริง ทั้งทักษะการทำงานและการประกอบอาชีพให้ผู้เรียนสามารถประกอบอาชีพ รวมทั้งการมีรายได้ระหว่างเรียน ซึ่งครูจะต้องช่วยให้ผู้เรียนได้เห็นความเชื่อมโยงของความรู้จากโรงเรียนกับชีวิตจริงให้ผู้เรียนทำกิจกรรมการเรียนรู้ที่สนุก น่าสนใจ โดยมีกระบวนการนิเทศช่วยเหลือให้ครูเข้าใจแนวคิดการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกอบอาชีพ และควรสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ (PLC) เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการนิเทศอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

รูปแบบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกอบอาชีพของโรงเรียนในพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดารเป็นรูปแบบหนึ่งที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการช่วยเหลือและนิเทศเพื่อพัฒนาการศึกษา ตลอดจนสร้างทางเลือกในการเข้าถึงบริการทางการศึกษาให้แก่นักเรียนในพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดารได้เป็นอย่างดี และอาจสามารถนำไปใช้กับนักเรียนกลุ่มอื่นได้อีกด้วย เพราะไม่แยกผู้เรียนออกจากการประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงครอบครัว ช่วยให้นักเรียนมีรายได้ระหว่างเรียน ลดอัตราการออกกลางคันและยังช่วยให้นักเรียนที่จบการศึกษากลับบ้านแล้วไม่เรียนต่อมีทักษะในการประกอบอาชีพที่เหมาะสมกับชุมชน สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นที่มีความแตกต่างกันทั้งเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี ได้อย่างมีความสุข จึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. หน่วยงานระดับนโยบายควรกำหนดแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อการประกอบอาชีพสำหรับโรงเรียนในพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดารอย่างชัดเจน เพื่อให้โรงเรียนเหล่านี้เกิดความมั่นใจในการดำเนินงานมากกว่าที่จะปล่อยให้โรงเรียนตัดสินใจเองว่าจะดำเนินการจัดการศึกษาตามแนวกระแสหลัก คือเน้นการสอน

วิชาสามัญมากกว่าการสอนอาชีพ หรือจะเน้นอาชีพมากกว่าวิชาสามัญ เพราะบริบทของการจัดการศึกษาในพื้นที่สูงและชายแดนส่วนใหญ่เหมาะสมที่จะดำเนินการจัดการศึกษาที่เน้นอาชีพมากกว่า

2. โรงเรียนในพื้นที่สูงและชายแดนที่สนใจมุ่งจัดการศึกษาเพื่อการประกอบอาชีพ ควรคำนึงถึงองค์ประกอบในการดำเนินการให้ครอบคลุม เรื่องการนำศักยภาพของพื้นที่ และการมีส่วนร่วมมาใช้ส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษา นอกจากนี้การดำเนินการภายในสถานศึกษาควรพิจารณาให้ครอบคลุมทั้งด้านการบริหารจัดการทรัพยากรและแหล่งเรียนรู้ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การจัดการเรียนการสอน และการนิเทศช่วยเหลือ เพื่อให้การดำเนินงานจัดการศึกษาเพื่อการประกอบอาชีพประสบผลสำเร็จ

3. การจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จและมีทักษะอาชีพ ห้องเรียนและครูเป็นส่วนสำคัญที่สุด ผู้บริหารและครูผู้เกี่ยวข้องจึงต้องตระหนักและพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ของครูให้เหมาะสมอยู่เสมอโดยเน้นการเรียนการสอนที่ลงมือปฏิบัติจริง

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- ขวัญชีวัน บัวแดง. (2550). *พัฒนาการจัดการศึกษาของรัฐในชุมชนชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง*. เอกสารวิชาการชาติและการพัฒนา ชุด การศึกษากับชาติพันธุ์ ลำดับที่ 1 สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่: โรงพิมพ์มิ่งเมือง.
- ชินภัทร ภูมิรัตน. (2554). สืบค้นจาก <http://www.siamrath.co.th/web/?q=12554>
- ทีมข่าวการศึกษา. (2554). สืบค้นจาก <http://m.thairath.co.th/content/edu/198679>
- นงราม เสรฐพานิช. (2533). *การบริหารและการจัดการศึกษาของการมัธยมศึกษา: การส่งเสริมเพื่อการประกอบอาชีพส่วนตัวและก้าวเข้าสู่การเป็นผู้ประกอบการขนาดเล็ก*. รายงานการวิจัย. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- ประเวศ วะสี. (2555). สืบค้นจาก <http://www.qlf.or.th/Home/Details?contentId=238#Tzs6Yfxzh50>. Facebook
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. (2545, 19 ธันวาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 119 ตอนที่ 99 ก. 2545.
- วิชัย ตันศิริ. (2550). *อุดมการณ์ทางการศึกษา ทฤษฎีและภาคปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: หจก. สยามลดา.
- สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน). (2556). สืบค้นจาก <http://www.hrdi.or.th/>
- สวัสดิ์ อุดมโภชน. (2543). *การปฏิรูปการอาชีวศึกษาและฝึกอบรมวิชาชีพประเทศไทยแคนาดา*. รายงานการวิจัยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎีกา.
- สันติ บุรณะชาติ. (2552). *รูปแบบการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานบนฐานความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์*. วิทยานิพนธ์ กศ.ด. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2552). *การพัฒนาการศึกษาในพื้นที่ภูเขาสูงและถิ่นทุรกันดาร*. (เอกสารอัดสำเนา).
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2552). *นิทรรศการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ตามโครงการการพัฒนาการศึกษาในพื้นที่ภูเขาสูงและทุรกันดาร*. (เอกสารอัดสำเนา).

- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2553). *แนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษาวิชาชีพพระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2554). *การจัดการศึกษาด้านอาชีพสำหรับเด็กด้อยโอกาสในพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดาร*. เอกสารประกอบการประชุมปฏิบัติการจัดการศึกษาด้านอาชีพสำหรับเด็กด้อยโอกาสในพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดาร. 26-29 กรกฎาคม พ.ศ. 2554 ณ โรงแรมคุ้มภูคำ. เชียงใหม่.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2554). *แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกอบอาชีพ: ข้อค้นพบจากงานวิจัย*. กรุงเทพฯ: หจก. ศรีบุรณคอมพิวเตอร์-การพิมพ์.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2555). *นวัตกรรมจัดการศึกษาในพื้นที่ภูเขาสูงและถิ่นทุรกันดาร*. เชียงใหม่: หจก. ส.การพิมพ์.
- สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. (2555). *แผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2550-2559*. กรุงเทพฯ: สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2552). *ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552-2561)*. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.ที.ซี. คอมมิวนิเคชั่น.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2552). *สรุปผลการดำเนินงาน 9 ปี ของการปฏิรูปการศึกษา (พ.ศ. 2542-2551)*. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.ที.ซี. คอมมิวนิเคชั่น.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2555). *แนวทางการส่งเสริมการเพิ่มสัดส่วนผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสายอาชีพตามเป้าหมายในแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2552-2559)*. กรุงเทพฯ: บริษัท ฟริกหวาน จำกัด.
- สำนักบริหารยุทธศาสตร์และบูรณาการการศึกษาที่ 1. (2554). *แผนปฏิบัติราชการการศึกษา ประจำปีงบประมาณ 2554 กลุ่มจังหวัดที่ 16 (ภาคเหนือตอนบน 2)*. (เอกสารอัดสำเนา).
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2550). *สพฐ. กระทรวงศึกษาธิการ รูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิชาชีพ*. ม.ป.ป. (อัดสำเนา).
- สิริพันธ์ สุวรรณมรรคา, ชญาพิมพ์ อสุโห และปราวณียา สุวรรณณัฐโชติ. (2554). *แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกอบอาชีพ*. ทู่นวิจัยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- สุนน อมรวิวัฒน์. (2555). *การประชุมเสวนาวิชาการเวทีปฏิรูปการเรียนรู้สู่การศึกษาเพื่อคนทั้งมวล ครั้งที่ 1 การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อสัมมาอาชีพ ณ ศูนย์ประชุมสถาบันวิจัยจุฬาภรณ์*. สืบค้นจาก <http://www.qlf.or.th/Home/Details?contentId=238#Tzs6Yfxzh50.Facebook>
- อมเรศ ศิลอาอ่อน. (2552). *บทสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับการวิจัยและพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. 18 พฤษภาคม 2552.
- อุทัย บุญประเสริฐ. (2555). *การจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมขององค์กรในชุมชน การศึกษารากฐานทางเลือกประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์.
- Cambell, R. F., & Others. (1967). *Introduction to Education Administration*. Boston: Allyn and Bacon.
- Creswell, J. (2004). *Educational Research: Planning, Conducting, and Evaluating Quantitative and Qualitative Research*. Prentice Hall. ISBN 9780131127906.
- Dewey, J. (1944). *Democracy and Education*. The Free Press Macmillan Co.

- Jones, C. (2004). *Quantitative and Qualitative Research: Conflicting Paradigms or Perfect Partners*. Retrieved from <http://www.shef.ac.uk/nlc2004/Proceedings/Symposia/Symposium4>
- Minneapolis Public Schools. (2002). *Accountability for All*. Retrieved June 10, from <http://www.ed.gov/pubs/PromPactice/chapter7.html>
- Tashakorri, A., & Creswell, J. W. (2007). The New Era of Mixed Methods (editorial). *Journal of Mixed Methods Research*, 2007(1): 3-7.
- UNESCO. (2006). *Education for Sustainable Development Toolkit: Education for Sustainable Development in Action*. Paris: UNESCO.
- UNESCO. (2011). *The Four Pillars of Education*. Retrieved from <http://www.unesco.org/delors/fourpil.htm>